

POLSKA AKADEMIA NAUK
INSTYTUT HISTORII I NAUKI im. L. i A. Birkenmajerów
Komitet Nauk Historycznych
Sekcja Badań nad Historią Syberii

Pałac Staszica ul. Nowy Świat 72
00-330 Warszawa

tel. (48 22) 657 27 30
fax (48 22) 826 61 37

Warszawa, 30 września 2024

Szanowni Państwo!

Serdecznie zapraszam na posiedzenie Sekcji Badań nad Historią Syberii (tzw. „Komisji Syberyjskiej”), które odbędzie się w dniu **22 października** (wtorek) b.r. o godz. **11.00** w sali A27 Instytutu Historii Nauki PAN w Warszawie (Pałac Staszica, ul. Nowy Świat 72, pok. 27, antresola).

Przewidywany porządek wystąpień:

1. dr hab. prof. UW r Małgorzata Ruchniewicz – *Kolekcja sybiracka Archiwum Naukowego PTL we Wrocławiu. Historia zbioru i projektów edycyjnych.*
2. dr hab. prof. KUL Małgorzata Król – *Emil Anderoli – niefortunny powstaniec, zesłaniec, pisarz*
3. Sprawy bieżące

Licząc, iż Pan(i) nie odmówi swego udziału w posiedzeniu pozostaję z wyrazami głębokiego poważania.

przewodniczący Sekcji
Badań nad Historią Syberii
dr Piotr Głuszkowski

P.S. Z przykrością informuję, iż Sekcja Badań nad Historią Syberii PAN nie pokrywa kosztów przejazdu na posiedzenie

ABSTRAKTY

Kolekcja sybiracka Archiwum Naukowego PTL we Wrocławiu. Historia zbioru i projektów edycyjnych

Kolekcja ta należy do najstarszych w Polsce. Liczy obecnie niemal tysiąc jednostek. Jej początek dały materiały przesłane na konkurs ogłoszony w 1988 r. przez PTL i czasopismo „Literatura Ludowa”. Plonem konkursu było ok. 350 prac, do których w kolejnych latach dochodziły nowe teksty autobiograficzne i dokumenty osobiste przekazywane różnymi drogami. W kolekcji znajdują się: wspomnienia pisane na konkurs, ale także powstałe we wcześniejszych dekadach („do szuflady”), krótkie relacje, dzienniki, listy itp. Przede wszystkim dotyczą one lat 1939-1956 i doświadczenia pobytu na zesłaniu lub w łagrach, ale znaleźć można także świadectwa na temat losów Polaków na wschodzie we wcześniejszych okresach, jak i po zakończeniu wojny. W latach 90. prof. Antoni Kuczyński, jeden z pomysłodawców wspomnianego konkursu, zainicjował serię wydawniczą „Biblioteka Zesłańca”. Pod koniec 2018 r. udało się dzięki grantowi NPRH wznowić jej wydawanie. Odmienny sposób opracowywania materiałów do druku, zastosowany przez zespół projektu, spowodował, że uruchomiono na jego potrzeby w ramach BZ podserię „Świadectwa XX w.”. Dotąd drukiem ukazało się 14 tomów wraz z bibliografią komentowaną. Ostatnie trzy tomy są obecnie na różnych etapach opracowania redakcyjnego i wydawniczego.

Emil Anderoli – niefortunny powstaniec, zesłaniec, pisarz

„Trzeba być Rosjaninem, żeby nie umrzeć w [...] kraju, gdzie zamiera myśl”. Zacytowane zdanie jest opinią, za której autora można uważać powszechnie dziś znanego markiza de Custine, porażonego doświadczeniami zebranymi w podróży po XIX-wiecznej Rosji. Nie on jednak słowa te wypowiedział. Cytowany fragment został zaczerpnięty z dziennika Emila Andréolego, młodzieńca o korzeniach francusko-włoskich, który trafił nie tylko do Rosji, ale na Syberię i nie był tam wcale na własne życzenie. Andréoli w zgłoszonym referacie zostanie zaprezentowany nie tylko jako uczestnik powstania styczniowego, zesłaniec, ale autor dziennika, którego dzieje są nie mniej zawikłane od losów jego autora. Wspomniany dziennik (Dziennik podróży i więzienia 1863-6), tworzyło kilka zeszytów, pisanych w języku francuskim, obejmujących losy autora od podjęcia decyzji o przyłączeniu się do powstania aż do powrotu z katorgi. Jego fragmenty zostały wydrukowane po francusku i w tłumaczeniu włoskim, ale druk całości został wstrzymany.

Dziennik, długo przechowywany przez żonę zesłańca (Marię Andréoli), przed rokiem 1923 był w posiadaniu Karoliny Firlej-Bielańskiej, która zapiski przetłumaczyła na język polski i ogłosiła w książce *Nulla i jego towarzysze* (Warszawa 1923). W referacie podjęta zostanie próba odpowiedzi na pytanie, jak dziennik trafił do Polski, jakie były jego dalsze losy i co wspólnego miał jego autor Emil Andréoli z odpisem Sztambucha des Andryllego Emila Andréolego 1 [?!]. Bo wydaje się, że Sztambuch des Andryllego to nie Dziennik podróży i więzienia 1863-6 Emila Andréolego. Co więc stało się z dziennikiem Andréolego – tymi zeszytami zapisanymi „drobnym, niemal nieczytelnym pismem”, które przeszło sto lat temu były prezentowane na wystawie lwowskiej upamiętniającej powstanie 1863 r.?